

Magyar László egészségének alakulása Afrikában

Magyar László 1848–1864 között élt Nyugat-délnyugat-Afrikában. A portugál eredetű angol tengerészdal utal rá, mi várt ott az idegenre:

„Kerüld el, rettegett a Benini-öböl,
Egy túlélő marad negyvenből”

Magyar László 1818. november 13-án Szombathelyen született, és 1864. november 9-én Ponto do Ciudóban (Angola) halt meg. 1841–43 között Fiumében tengerészeti iskolát végzett. 1843-ban Triestből Dél-Amerikába hajózott, ahol flottahadnagyi rangban a vesztés argentinok oldalán részt vett Montevideo blokádjában. Dél-Amerika belsejébe tervezett kutatóutat, de nem nyerte el a Magyar Tudós Társaság anyagi támogatását. Afrikába utazott, és elszegődött a kalabári szultáni flottilla élére. Föltérképezte a Kongó torkolatát, Stanley-t megelőzve eljutott a Fára-szorongói-vízesésig. 1848 decemberében élhetőbb éghajlatot remélve délebbre, Benguelába költözött. Házasságra lépett a biéi uralkodó lányával. Számos felfedezőutat tett a mai Angola területén, megelőzve Livingstone-t. Földrajzi felfedezései mellett jelentősek néprajzi kutatásai. Bié lakosságának, a mbunda népnek a leírása máig alapmű. 1858-ban az MTA levelező tagjává választották. 1859-ben magyar és német nyelven jelent meg naplószerű úti beszámolója. Kutatási anyagát, útleírásait és térképeit hazaküldte az MTA-nak. A Kossuth-emigrációban élő Szemere és Rónay közvetítésével R. Murchison, az angol Földrajzi Társaság elnöke együttműködést kínált Magyarnek. A portugálok szintén érdeklődtek iránta. Azonban Magyar kitért az ajánlatok elől, hazája dicsőségét kívánta gyarapítani. 1859-ben megjelent könyvét R. Burton, a kitűnő orientalista fordította angolra, és méltatta Magyar eredményeit. Magyar feljegyzései halála után tisztázatlan körülmények között, tűzvészben megsemmisültek. A vi-lághír helyett lassú felejtés várt rá.

Az afrikai helyőrségek halandósága 50%-os volt. Az idegenekre a legnagyobb veszélyt a stabil malária és a járványos sárgaláz jelentette. A halálozás több mint 50%-át okozta a malária és

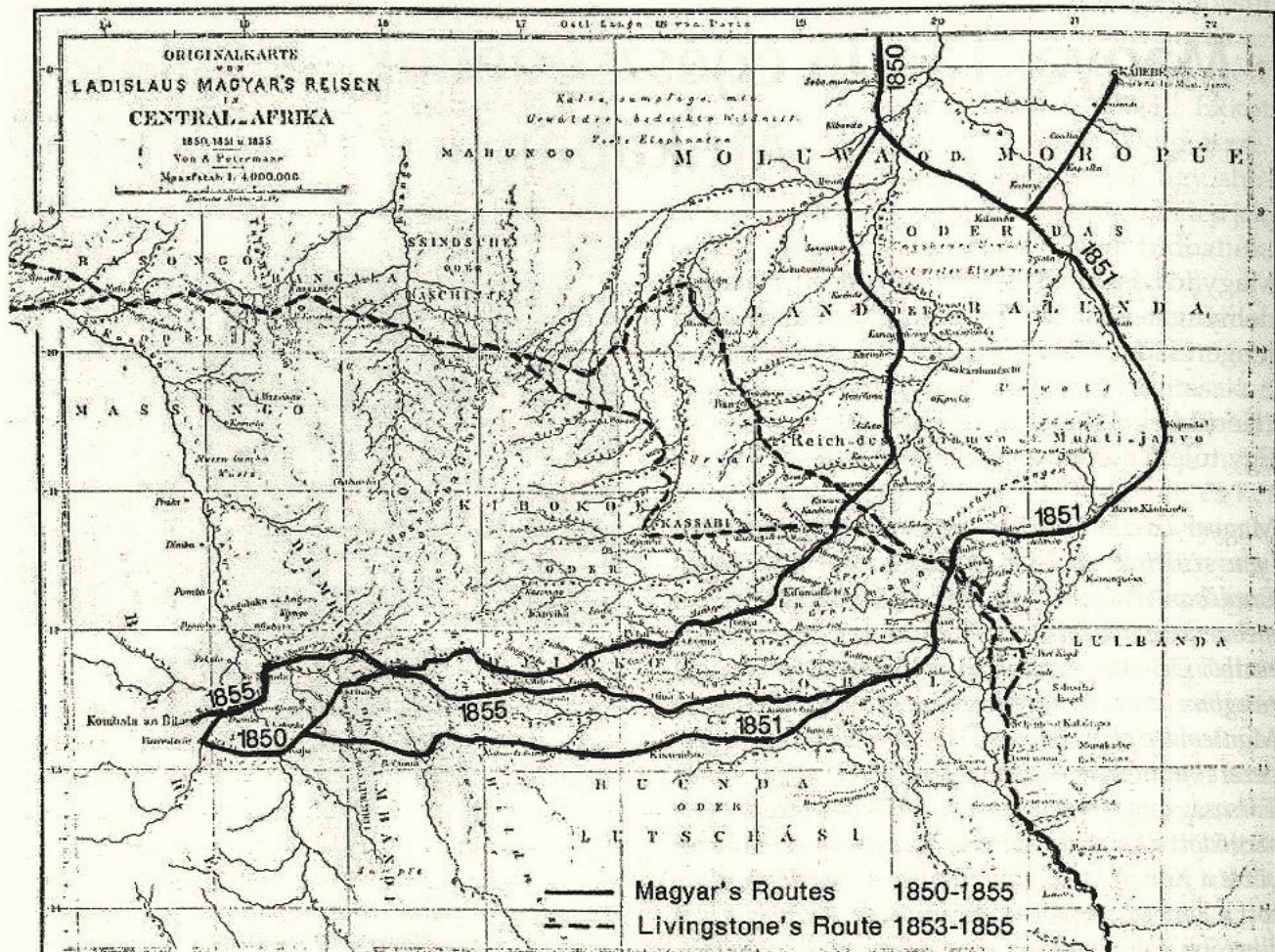

Magyar László portréja

a sárgaláz, emellett a vérhas, hastífusz, amőbás dizentéria, kolera. A malária, a WHO-adatok szerint a 20. században is 150–300 millió áldozatot szedett. 2009-ben a Föld lakosságának 2–5%-át érintette, azaz 781 ezer haláleset és 225 millió megbetegedés írható a számlájára. A lázat Galénosz görög-római orvos nyomán Magyar idejében is a rossz epék és a vér keveredésével magyarázták. Érvágás, hánytatás, hashajtók és higanyvegyület volt a gyógymód. Adagoltak ugyan kinint is, azonban gyakran későn kezdtek el, rossz adagban, és korán abbahagyták.

A 19. század végétől ismerték föl a malária kórokozóját (Laveran, Grassi), a Plasmodium-fajokat, melyek gazdacserével az emberben és a szúnyogban fejlődnek. A betegség terjesztőjét, az *Anopheles* szúnyogot a 20. század elején azonosította „Mosquito” Ross, angol katonaorvos Indiában.

Magyar László is szenvedett ebben a betegségben, melyre leveleiben, naplójában többször utalt. Hagyatékában maradt maláriaellenes gyógyszer. Magyar afrikai tartózkodásának első

Magyar László útja 1850–1855

állomása valószínűleg a Benini-öbölben található kalabári uralkodónál kezdődött. A szultán flottillájának parancsnoka lett. Igen jelentős a Kongó folyó torkolatának föltérképezése 1848-ban.

Beszédes részletek naplójából: „E vidék klímája öldöklő minden európaira nézve, és csak a nyereségvágy miatt veszélyeztetik életüket az itt tartózkodó fehér rabszolga-kereskedők, mert általában európai ember... itt három esztendőnél tovább nem élhet. A mindig nedves, iszapos föld borítva van sötét erdőkkel, melyből a forró aequatori napsugarak által főzve, szüntelen gőzölg ki az életrontó mi-azma.”

Ugyan a század elején betiltották a rabszolga-kereskedelmet, az tovább virágzott, dacára annak, hogy angol hadihajók járőröztek. Erre utal a következő naplórészlet:

„1848. május 16.-ka. ...elértem Ponta de Lenha faktoriákat [portugál kereskedelmi telep,

úgy 70 mérföldre a torkolattól – K. Á.]. Képzelmük olvasóim állapotomat: én egyedül, nemzetiségemre magyar, csaknem egészen ismeretlen utakon keresztül váratlanul mintegy 30 különféle nemzetből alakult piráta-életmódú rabszolgakereskedők között, akiknek nyelvét, többnyire portugál és spanyol, ámbátor beszélem is, de kondíciómra nézve mint ex haditengeri tiszt, kétség kívül állók esküdt ellenségnek tartattam. – Mit keres itt ez az ausztriai magyar kutya? kérdezték egymástól a durvábbak; mások mint bizonyost azt állították, hogy nem lehetek egyéb, mint valamely angol cirkáló spionja, aki körülállásosan akarom megtudni búvóhelyeik topográfiáját, megvásárolt rabszolgáik számát, azoknak behajózási idejét és helyét, mely esetben könnyű leendő az angoloknak nemcsak a tengeren behajózott rabszolgákat elfogdosni, hanem megismervén a folyami hajózást, portékájok itteni depóját is megsemmisíteni. [...] Némely tapasztalataim következtében az itt magazinált

A kinafa
Peru címerében

portékák árát két millió spanyol tallerra becsülöm, a különféle Amerikákra évente elszállított rabszolgák számát pedig húszezerre számítom; miből kitetszik, hogy a rabszolgakereskedést gátló angol cirkálóhajók (cruzeiro) minden igyekezetük ellenére, igen kevés jó sikerrel működnek ezen istentelen emberkereskedés megátolásában.” „Már Ponta de Lenha vidéken tetemesen megromlott egészségem, itt egy forró láztól megtámadtatván, ágyban kelle maradnom, és csak két nap múlva, segítve a jó china-sulfastól, valék képes azt elhagyni.” „Két évig azok hosszában a parti hajózással foglalatokodám, s ezalatt némely ismereteket szerzék magamnak a partvidékek fekvéséről, természeti viszonyairól, s az azokat lakó népekről. De a mostani éghajlat egészségemet annyira megromgátlá, hogy más égalj alatt remélhetém helyreállítani, miért is 15 fokot délre hajózván, 1848. dec. 9-dikén a Benguelai öbölben veték horgonyt.”

További részlet a naplóból: „Benguélában az éghajlat fellette egészségtelen. A beljebb való tartományokban rendes váltakozással beállani szokott száraz és esős évszakok itt nemigen tapasztalhatók, mert a szárazság mindig uralkodó, de csak néha-néha vannak

esőzések. Azonban itt is két különböző évszak van, melyekben nagyobb vagy kisebb forróság uralkodik... Május, június, július, augusztus és szeptember havakban, midőn a nap az éjszakai félgömbön mulat, a levegő a tengerpartok közelében, bizonyos szélességre kelet felé, nappal ködös, s ekkor a hőmérő ritkán mutat 20 R foknál [25 °C] többet... a többi hónapok alatt, midőn a nap a déli félgömbön mulat... oly ropant forróság uralkodik, hogy az csaknem kiállhatatlan volna, ha a tenger felől rendszeren déltájban fúvó passzátszél (viracao) annak erejét nem mérsékelné; a hőmérő ekkor 28, sőt 34 R fokot [35–42,5 °C] is mutat az árnyékban... kivált március és április havakban tapasztalják az európaiak az itteni éghajlat öldöklő befolyását... azon évszakot közönségesen »carneiradó«-nak, azaz húsnyúzóznak nevezik...” „A csakhamar beköszöntő forróház (febre maligna), ha jó ápolás vagy inkább a betegnek szerencsés testalkotása azonnal erőt nem vesz a betegségen, három vagy négy nap múlva örökre megszabadítja őt az élet szenvedéseitől. Bámulatra méltó a gyorsaság, mellyel a forró és ernyesztő éghajlat a mérsékelt égöv alatt született egyének életerejét fölemészti, s az életkor különböző szakaszait megrövidíti. Egy 25 éves férfi, ki két évig itt mulatván, rendszeren sok szenvedés után végre az éghajlatot megszokta, 10 esztendő emésztett föl az életéből, és 35

Magyar László emlékmű
Dunaföldváron,
hol gyermekkorát töltötte

Szerkesztőbizottság

DR. BUDA BÉLA – PSZICHIÁTER
FEJÉR ZOLTÁN – FOTÓTÖRTÉNÉSZ
DR. GRABARITS ISTVÁN – GYÓGYSZERÉSZ
DR. LAKATOS PÉTER – BELGYÓGYÁSZ
DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS – ORVOSTÖRTÉNÉSZ
DR. MATITS FERENC – MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ
DR. NAGY GYÖRGY – REUMATOLÓGUS

Kéziratok beküldése, szerkesztőségi levelezés

Dr. Gömör Béla főszerkesztő
info@gmrbt.hu

Kiadja az Akadémiai Kiadó
(1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 19/d)
évi négy füzetben

Előfizethető és megvásárolható a kiadónál:
Akadémiai Kiadó, Tudományos,
Műszaki és Orvosi Szerkesztőség
1519 Budapest, Pf. 245
Telefon: (06 1) 464 8222; fax: (06 1) 464 8221
E-mail: journals@akkrt.hu

Éves előfizetési díj (2011) 4900 Ft áfával

Terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Hírlapüzletági Igazgatósága
és az Akadémiai Kiadó Zrt.

ISSN 1789-6894
© Akadémiai Kiadó, 2011

A kiadásért felelős
az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Lapmenedzser: Pók Andrea
Olvasószerkesztő: Földes Zsuzsanna
Kiadói szerkesztő: Bazsánt Nóra
Termékmenedzser: Egri Róbert
Tipográfia, nyomdai előkészítés: Erky-Nagy Tibor
Nyomás és kötés: NestPress Kft.,
1116 Budapest, Vegyész u. 17-25.
Felelős vezető: Fekete Iván
Megjelent 6,18 (A/5) ív terjedelemben
MediArt 2011/2

A borítón Matzon Ákos festőművész *J. A. emlékére* (1992) című alkotása látható.
A borítót Erky-Nagy Tibor tervezte.

ÚTMUTATÓ SZERZŐINKNEK

A közlés céljából beküldött elektronikus kéziratokat szövegszerkesztővel (MS Word) elkészítve (doc kiterjesztésben), e-mailben kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe az info@gmrbt.hu címre.

A szövegszerkesztés egyféle betűtípussal (Times New Roman, 14-es betűméret) történjen. A terjedelem lehetőleg ne haladja meg a 20 000 karaktert szóközzel. A cikkekben a mondanivaló tagolása érdekében javasoljuk a bekezdéseket, illetve kérjük elkerülni a nagy-, vastagított és dőlt betűs, valamint az aláhúzott szövegrészek használatát.

A képeket, ábrákat, fotókat és táblázatokat külön (JPG vagy TIF) fájlokban, legalább 300 dpi-s felbontásban kérjük mellékelni. Az ábrákhoz, táblázatokhoz a címet és a magyarázó szöveget külön fájlban kérjük mellékelni.